

K otázce zřízení zajateckého tábora v Grinavě v létě 1944

OLDŘICH PEJS

TO ESTABLISHMENT OF THE PRISONER-OF-WAR CAMP IN GRINAVA IN THE SUMMER 1944 by
Oldřich Pejs

*

ZUR FRAGE DER ERÖFFNUNG DES GEFANGENENLAGERS IN GRINAVA IM SOMMER VON
Oldřich Pejs

Sovětské vojáky, které zajaly slovenské jednotky na východní frontě, předávala slovenská polní velitelství od podzimu 1941 do německých sběren zajatců, resp. zajateckých táborů. Na slovenském území se tak objevili pouze váleční zajatci, kteří po svém útěku z německých zajateckých táborů překročili slovenské hranice a pokud byli bezpečnostními orgány zadrženi, čekalo je policejní trestní řízení, odsouzení ke krátkodobému trestu vězení za neoprávněné překročení slovenské hranice bez platného dokladu a po odpykání trestu vypovězení ze Slovenska a předání německým pohraničním orgánům. Na podzim 1942 doznala tato praxe dílčí změnu, neboť Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) připustilo, aby francouzští a jugoslávští (dobově srbští) váleční zajatci byli po svém zadržení ponecháni na slovenském území v internaci, a to z důvodu, že Slovensko nebylo s Francií a s Jugoslávií právně ani fakticky ve válečném stavu. Jejich domovem se od listopadu 1942 stal internační tábor zřízený v Humenném na východním Slovensku. Vstřícný postoj uplatněný vůči francouzským a jugoslávským válečným zajatcům se však nevztahoval na britské (dobově anglické), polské a sovětské (dobově ruské) válečné zajatce, s jejichž státy bylo Slovensko – ať už právně nebo fakticky – ve válečném stavu, popř. v ozbrojeném konfliktu. Tito váleční zajatci zadrženi na slovenském území se proto měli vracet tam, odkud ze zajetí uprchli.¹

¹ Vojenský historický archiv Bratislava (dále jen VHA), f. MNO, Spisy důvěrné, 1942, šk. 287, MNO č.j. 105.444 Dôv.II/5.1942.

Zvýšená aktivita anglo-amerického letectva nad střední a jihovýchodní Evropou a přiblížení východní fronty ke slovenským hranicím v roce 1944 přinutily slovenské orgány vážně se zabývat myšlenkou zřítit tábor pro příslušníky nepřátelských armád, zajaté na slovenském území při bojové činnosti nebo v souvislosti s ní. Již nebylo místa zajateckou otázkou buď zcela vytěsnit z pořadu dne a stavět se zády k přítomnosti válečných zajatců na slovenském území (tedy jít cestou, která vyhovovala Ministerstvu národní obrany, MNO),² nebo ji pouze využívat k matnému posilování mezinárodního postavení Slovenska při diplomatických jednáních v Němci koncipované „Nové Evropě“ (a jít tak cestou, kterou zvolilo MZV,³ aniž se však někdy zajímalo o osud válečných zajatců na východní frontě). Sestřely a havárie amerických bombardovacích a doprovodných stíhacích letounů nad oblastí jihozápadního Slovenska, včetně německého ochranného pásma („Schutzzone“), však vytvořily pro slovenské orgány mezinárodně-politicky delikátní situaci. Do jejich rukou se v červnu 1944 dostali američtí vojáci. Vyvstala otázka, zda vůči nim uplatnit zvláštní režim, nebo vůči všem cizím vojenským osobám zajatým na Slovensku zvolit univerzální přístup v duchu ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci? Jak se vypořádat se skutečností, že Slovensko vyhlásilo v roce 1941 válku i USA? Jak se postavit k zájmu německých vojenských orgánů získat od amerických vojáků relevantní zpravodajské informace? Do středu zájmu se tak dostal postoj MNO, a to kvůli domnělé dohodě,

2 „MNO nezaujíma k tejto veci nijaké stanovisko, nakoľko je čiste vecou slovenskej zahraničnej politiky [...] na území Slovenska MNO samo nemá nijaký záujem, aby zajatci tu zostávali. MNO by pokladalo za svoju povinnosť zapodievať sa zajateckou otázkou vtedy, keď by ich slovenské vojsko zajalo a dopravovalo na Slovensko, kde by prevzalo aj ich ochranu.“ Slovenský národný archív Bratislava (dále jen SNA), f. ÚPV 1938 – 1945, šk. 32/A, fasc. 101-2A-019, MNO č.j. 273.536-I/1-1943.

3 MZV vyvíjelo pouze intenzivní aktivitu k propuštění vojáků polské a jugoslávské armády slovenské národnosti, kteří se dostali do zajetí nebo internace po vojenských porážkách Polska a Jugoslávie a k repatriaci zajatých slovenských příslušníků po porážce Francie. O naléhavosti tohoto úkolu svědčí např. relace MZV: „opäť zdôrazňujem, že oslobodenie týchto zajatcov je nateraz najpálčivejším problémom našej menšiny v Srbsku.“ VHA, f. MNO, Spisy obyčajné, šk. 143, MNO č.j. 283.872/II/5.1941 (MZV č.j. 34.659/I-1941).

kteřou MNO mělo v roce 1941 uzavřít s německými vojenskými orgány ve věci předávání válečných zajatců.

MZV v červnu 1944 zaregistrovalo, že do slovenského zajetí padli američtí letci, a vyjádřilo znepokojení, aby je nepotkal osud sovětských válečných zajatců, které slovenské jednotky zajaly na východní frontě a odevzdaly Němcům. MZV s odvoláním na státní suverenitu Slovenska poukázalo na to, že tyto zajatce, ale i podobné další [sic!], je nutno ponechat na Slovensku a neodevzdávat je do německých zajateckých táborů (i kdyby jejich vydání Němci na základě jisté dohody MNO s německým OKW žádali), neboť se dostali do zajetí na slovenském území (a nikoliv jako sověští vojáci mimo slovenské území) a zajistily je slovenské orgány, které nepodléhají německému velení (na rozdíl od slovenských jednotek na východní frontě). V opačném případě MZV vyjádřilo ničím nepodloženou obavu z odvetného opatření spojeneckého velení, které by mohlo slovenské vojáky v Itálii [myšleno vojáky v Itálii dislokované 2. technické divize] předat do zajateckých táborů v SSSR.⁴

Ministerstvo vnitra (MV) upozornilo 4. července 1944 všechny župní, okresní a policejní úřady, že se s válečnými zajatci musí zacházet lidsky a mají být uchráněni před činy násilí, urážkami a zvědavostí obyvatelstva. Platil přísný zákaz aktů odplaty vůči zajatcům. MV zároveň uvedlo, že za válečného zajatce považuje každého vojáka nepřátelského válkuvedoucího státu bez ohledu na to, jakým způsobem padl na Slovensku do zajetí (na frontě, ze vzduchu) a rovněž nepřátelského vojáka, který se jakýmkoliv způsobem dostal na slovenské území. Zadržенý nepřátelský voják měl být neprodleně eskortovaný na nejbližší vojenské posádkové velitelství.⁵ Se zřetelem k leteckým střetům nad Slovenskem nařídilo MV 15. července 1944, aby bezpečnostní orgány zamezily styku civilního obyvatelstva s nepřátelskými letci a zabránily přístupu k havarovaným nepřátelským letounům. Rovněž pohřby padlých nepřátelských letců se mohly konat

4 SNA, f. MZV 1939 – 1945, šk. 116, Tiskové a rozhlasové zprávy, 28. 6. 1944.

5 Štátny archív Prešov, f. Odbočka Ústredne štátnej bezpečnosti pri Policajnom riaditeľstve v Prešove (1927) 1938 – 1945, inv.č. 1554, šk. 27, Prezídium MV č.j. 151a-4/7-1/1944.

pouze s vyloučením veřejnosti. MV dále upozornilo, že váleční zajatci nesmějí být vyslýcháni četníky (kromě zjištění osobních dat) a dalo na vědomí, že ukořistěný vojenský materiál, včetně havarovaných letounů, zůstává v majetku státu a civilní obyvatelstvo si nesmí tento materiál ani součástky havarovaných letounů přivlastňovat, jinak se dopouští krádeže. Veškeré písemnosti, zejména letáky shozené z nepřátelských letounů, musely být odevzdány bezpečnostním orgánům, neboť jejich přechovávání bylo trestné.⁶ MV si zároveň uvědomilo, že na slovenském území se kromě amerických zajatců objeví i sověšší zajatci a uprchlíci, a pod záminkou jejich možného přidělení na výpomoc slovenským hospodářům při žňových pracích se 20. července 1944 obrátilo na MNO se žádostí o zaslání dohody MNO s německým vrchním velením o odevzdávání ruských (rozuměj sověšských) zajatců do německých zajateckých táborů.⁷

Bylo tak otázkou několika dnů, kdy vyvstane potřeba zřídit na Slovensku klasický zajatecký tábor podle platných mezinárodních úmluv.⁸ Zasluzhy na zřízení zajateckého tábora pro americké vojáky si připsala Iza-bela Murínová, manželka Karola Murína, osobního tajemníka prezidenta Jozefa Tisa. Doslova uvedla: „*Pracovala som ako dobrovoľníčka v Hlavnom stane Červeného kríža a pretože som hovorila anglicky, poverili ma starosťou o amerických zajatcov. Ihneď som navštívila zdravých, ubytovaných v škole a aj ranených v nemocnici v Bratislave a v Trenčíne. Keď som zistila, že zaobchádzanie s nimi nezodpovedá predpisom Ženevských konvencií o vojnových zajatcoch, zobrala som si knižočku predpisov a šla som hneď navštíviť ministra národnej obrany gen. Čatloša a presvedčila som ho, že zaobchádzanie s americkými zajatcami, aj keď veľmi ľudské,*

6 Tamže, Prezídium MV, č.j. 151a-15/7-1/1944.

7 VHA, f. MNO, Spisy důverné, 1944, šk. 499, MNO č.j. 474.135 Dův.I/7.1944.

8 Internační tábor pro francouzské a jugoslávské válečné zajatce v Humenném byl zrušen počátkem května 1944 a zbylí zajatci byli internováni nejdříve v zajišťovacím táboře v Ilavě a od června 1944 byli umístěni v obci Horné Obdokovce. Plk. Eugen Janeček jako exponovaný zpravodajský orgán MNO v Prešově na rozkaz ministra národní obrany gen. Čatloše zřídil v červnu 1944 v Podolinci při pracovním praporu 2 vojenský internační tábor (oficiální název „*Pracovní tábor*“) pro vojenské zběhy z Maďarska. K realizaci tohoto rozkazu však ve skutečnosti nedošlo a na Slovensku tak nebyl v polovině roku 1944 v provozu žádný klasický zajatecký tábor.

bolo proti medzinárodnej dohode. Kým sa konečne dohodlo, čo robiť so zajatcami, každý deň v aute so šéfom Červeného Križa, vzala som dvoch zajatcov ubytovaných v škole a išla som s nimi navštíviť ich kolegov v nemocnici [...] Medzitým som denne chodila na min. národnej obrany a vyjednávala som s Čatlošom. Darmo sa generál vyhovárал, ba aj skrýval pred mnou, vždy som ho našla a konečne, aby sa ma zbavil, dal príkaz postaviť nový trestný tábor pre zajatcov.⁹ Cesta ke zřízení zajateckého tábora však nebyla tak jednoduchá, jak by se mohlo na první pohled leckterým civilistům zdát. Německý velitel ochranného pásma v Malackách gen. Karl Barlen se 10. července 1944 prostřednictvím slovenského styčného důstojníka pplk. Jozefa Benedika obrátil na náčelníka štábu HVV ve věci sestřelených nebo nouzově přistálých nepřátelských letců a dožadoval se odpovědi na několik otázek. První otázku můžeme označit za klíčovou: zda je sestřelený nepřátelský letec považován za zajatce slovenského státu a jako takový zůstává v zajetí slovenské armády, nebo je po výsledku předán německým vojenským orgánům s dovětkem, zda toto platí i pro nepřátelské letce sestřelené nad ochranným pásmem. Další otázka zůstává již obligátní: jaká a kým byla uzavřena dohoda o odevzdávání zajatců. Gen. Barlen zároveň neopomenul poukázat na eminentní zájem německé Luftwaffe na poznacích z výsledku nepřátelských letců.¹⁰ Postup velitele leteckého pluku pplk.let. Karola Sojčeka, který nechal 8. července 1944 z ochranného pásma do Piešťan odtransportovat sestřelený americký letoun, jej však zvedl ze židle. Dožadoval se, aby se příslušným slovenským vojenským orgánům dostalo důrazného upozornění na německo-slovenské dohody o ochranném pásmu. Z rozkazu gen. Čatloše se po poradě pplk. Jozefa Benedika, zástupců MNO-justiční oddělení mjr. Dr. Barnabáše Šimoniho a npor. Dr. Horňáka s přednostou politického odboru MZV vyslancem Jozefem Mračnou, která se uskutečnila 26. července 1944, proto přenesla věc zajatců a leteckého materiálu v ochranném pásmu na mezinárodně-politické pole diplomatického jednání slovenského MZV, tzn. mimo působnost MNO.¹¹ Jako podklad k tomuto jednání

9 MURÍN, K.: *Spomienky a svedectvo*. Partizánske 1992, s. 55.

10 VHA, f. MNO, Spisy důverné, 1944, šk. 499, MNO č.j. 473.187 Dôv.I/2-2.1944.

11 Tamže, MNO č.j. 474.034 Dôv.I/7.1944.

však MNO zaujalo k věci vlastní stanovisko, ve kterém označilo ochranné pásmo za anomálii v mezinárodním právu. Dále konstatovalo, že německá branná moc vykonává v ochranném pásmu vojenská výsostná práva, ale pouze nad příslušníky německé branné moci po stránce soudní a administrativní. Výsostnou moc nad územím ochranného pásma však vykonává slovenský stát, a proto v ochranném pásmu získaný materiál a zajatci náleží slovenskému státu. MNO zároveň uvedlo, že o vydávání, resp. přenechávání zajatců získaných na slovenském výsostném území německé branné moci nebyla uzavřena, pokud je MNO známo, žádná dohoda.¹²

MNO se však zároveň muselo vypořádat s čistě vojenskou otázkou, kterou představovalo zpravodajské vytěžování zajatých nepřátelských letců. Na toto téma hovořil 21. července 1944 s náčelníkem štábu ministra plk.gšt. Jánem Krnáčem nový německý vojenský atašé pplk. Albert Elger. Atašé požádal, aby se umožnilo německým zpravodajským důstojníkům vyslyšet zajaté Američany. Krnáč nabídl kopie slovenských výslechových protokolů. Elger namítal, že při výslechu se zachovává určitý postup a je tak nutné jednat zabránit kladení otázek, které německé orgány nezajímají a jednat zabránit tomu, aby důležité otázky nezůstaly opomenuty a nezodpovězeny. Krnáč vstřícně poznamenal, že německé orgány mohou poskytnout slovenské straně kostru otázek, na kterých mají zájem. Tomu se Elger bránil poukazem na to, že otázky závisejí od daných okolností a každá odpověď zajatce vyvolá novou otázku, která z předchozí odpovědi vyplývá. Krnáč tuto kličkovanou ukončil tím, že o věci bude referovat ministři gen. Čatlošovi. MNO nakonec souhlasilo 24. července 1944 s výslechy amerických letců zajatých slovenskou armádou prováděnými německými zpravodajskými důstojníky v tom smyslu, že slovenská strana oznámí německé straně zajetí nepřátelských letců a německý vojenský atašé následně sdělí, kdy se dostaví německý zpravodajský důstojník. Výsledky povedou němečtí zpravodajští důstojníci v civilu za přítomnosti slovenského zpravodajského orgánu.¹³

12 Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, f. Sbirka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945 (dále jen VÚA–VHA, f. Sbirka), šk. 8, MNO č.j. 474.034 Dôv.I/7.1944.

13 VÚA–VHA, f. Sbirka, šk. 76, Spisy zpravodajské, MNO č.j. 756.035 Dôv./voj.at.1944.

Ve věci zajateckého tábora nařídilo MNO již 3. července 1944 veliteli Vojenské akademie v Bratislavě plk.pěch. Alojzi Králikovi, aby škola převzala čtyři americké letce-zajatce a zajistila jejich ubytování a strážení. Tento požadavek vyvolal odpor ze strany plk. Králika, který požadoval, aby MNO upustilo od provedení tohoto rozkazu z obranně-zpravodajských důvodů, neboť ve škole se provádí výcvik a výchova důstojnického dorostu všech zbraní, což by pozornosti zajatců jistě neuniklo. Dále upozornil, že ve škole je umístěno vysílací zařízení radiotelegrafické ústředny MNO. Rovněž namítal, že ubytování zajatců jde na úkor vlastního personálu, zajatce nelze ponechat neustále v uzavřené místnosti, přičemž škola není schopna zajistit jejich pohyb a vhodné zaměstnání. Na tyto námitky reagoval přednosta zpravodajského oddělení MNO stot. gšt. Ján Stanek tak, že prozatímní zajatecký tábor byl zřízen ve Vojenském vysokoškolském internátu v kasárnách Jezdeckého přezvědného oddílu I v Bratislavě s tím, že Vojenská akademie jako místo zajateckého tábora nepřichází do úvahy.¹⁴

Slovenská vláda se na svém zasedání 11. července 1944 usnesla, že má být zřízen zajatecký tábor, který bude podléhat MNO (v oficiálním programu zasedání vlády tento bod nebyl zařazen). Do tohoto zajateckého tábora měli být umístěni i nepřátelští letci, kteří seskočili na území Slovenska, nebo zde byli jinak zadrženi. Pro účely zajateckého tábora měly být využity objekty Slovenské pracovní služby v obci Grinava.¹⁵ Předsednictvo vlády zároveň upozornilo MNO na ustanovení ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci při provozu zajateckého tábora.¹⁶ K této otázce se vláda vrátila 20. července 1944 a usnesla se aplikovat na ang-

14 VHA, f. MNO, Spisy důverné, 1944, šk. 499, MNO č.j. 472.825 Dôv.I/2-3.1944.

15 Vláda na svém zasedání 20. července 1944 rozhodla, že Slovenské pracovní službě budou ze státních prostředků uhrazeny náklady nutné k vybudování náhradního tábora. SNA, f. ÚPV 1938 – 1945, šk. 17, Predsedníctvo vlády č.j. 1534/I.res.-1944. – Objekty v Grinavě převzal ve dnech 1. 8. – 2. 8. 1944 od SPS za MNO-stavební správa zvk.stav. Jozef Cipro. Okamžitě byla postavena stráž I. praporu PSb – náhradní rota Pezinok.

16 Tamže, Predsedníctvo vlády č.j. 1454/I.res.-1944.

lo-americké letce a jiné zajatce ustanovení zmíněné ženevské úmluvy.¹⁷ Odhlédneme-li od toho, že slovenská vláda se usnášela o něčem, k čemu byla zavázána již od roku 1939, kdy Slovensko přistoupilo k ženevské úmluvě o zacházení s válečnými zajatci, další postup MNO přinesl výrazný posun v nazírání zajatecké problematiky v létě 1944. Gen. Čatloš ustanovil 25. července 1944 za velitele zajateckého tábora v Grinavě npor. pěch. Jána Šavela a rozhodl, že Jezdecký přezvědný oddíl I v Bratislavě zajistí strážní oddíl pozůstávající ze dvou poddůstojníků, z nichž jeden bude aspirantem znalým anglického jazyka, a 20 mužů.¹⁸ Jak vidno, Čatloš připravoval zajatecký tábor v Grinavě pouze jako zajatecký tábor pro anglo-americké vojáky, nikoliv v intencích rozhodnutí vlády jako zajatecký tábor pro všechny nepřátelské vojáky zajaté na slovenském území. Přednosta intendance MNO pplk.int. Ladislav Kasl tak z rozkazu Čatloše zajišťoval zřízení zajateckého tábora pro anglo-americké letce zajaté na slovenském území od 12. srpna 1944 a stanovil jejich stravovací a finanční náležitosti.¹⁹ Vojenská akademie v Bratislavě určila jednoho účtovního poddůstojníka z povolání (rtk. z pov. Klučko) a jednoho hlavního kuchaře, zřídila odbočku vojenského zátiší a dostala za úkol nechat zhotovit pro každého zajatce jeden pracovní a jeden vycházkový stejnokroj (nikoliv vojenský) zvláštní barvy s viditelným označením. Jezdecký přezvědný oddíl I v Bratislavě zajišťoval jednoho pomocníka kuchaře a pohotovostní (strážní) oddíl (jeden důstojník, dva poddůstojníci a 20 mužů). Náhradní prapor pěšího pluku 1 v Bratislavě poskytl 30 kompletních postelových souprav (bez postelí). Stravovací paušál pro zajatce činil 12 Ks, dvě kávové konzervy a 700 gr chleba denně, rovněž byl stanoven měsíční služební plat zajatcům – důstojníkům podle dosažené hodnosti a denní žold

17 Tamže, Predsedníctvo vlády č.j. 1530/I.res.-1944. – V oficiálním programu zasedání vlády dne 20. července 1944 byl v jeho důvěrné části původně zařazen bod „Zajatecký tábor a detašovanie zajatcov z tábora na poľnohospodárske práce“.

18 VÚA–VHA, f. Sbirka, Spisy zpravodajské, šk. 76, MNO č.j. 459.069 Dôv.I/3.1944.

19 Stravování zajatců bylo paušálně zahájeno 12. srpna 1944 večerí a zálohově se vyplátilo důstojníkům po 500 Ks a seržantům po 150 Ks. Služební plat pro důstojníky a žold pro poddůstojníky a mužstvo náležel ode dne zajetí. Důstojníci si z platu hradili stravu a ošacení.

zajatcům – poddůstojníkům a mužstvu. Bylo určeno, že refundaci výdajů spojených s provozem zajateckého tábora bude provádět MNO, a to zvlášť pro anglické (britské), a zvlášť pro americké zajatce.²⁰

Výrazný posun do povahy zřizovaného zajateckého tábora vnesl npor. Šolc z generálního štábu Hlavního vojenského velitelství (HVV) svým komplexním návrhem na zřízení vojenského zajateckého tábora v Grinavě podle čl. 9 a násl. ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci, určeného pro všechny zajatce z nepřátelských váluvedoucích států a internované vojenské osoby cizích armád, který by byl podřízen přímo ministru národní obrany prostřednictvím náčelníka štábu ministra a hospodářsky přiřčen k Vojenské akademii v Bratislavě (upravené objekty tábora by byly přiřčeny ke Správě budov č. 68/7 v Pezinku). Npor. Šolc zpracoval i organizační počet přiděleného vojenského personálu na čele s velitelem zajateckého tábora²¹ a statut zajateckého tábora.²² Návrh předpokládal, že velitel zajateckého tábora vydá táborový řád, denní řád a strážní pravidla. S přihlédnutím k výše uvedenému jistě nepřekvapí, že před schválením tohoto komplexního návrhu, který odpovídal mezinárodním standardům v přístupu k válečným zajatcům, se na spisu objevila poznámka: „Šolc – *neodoslať, prísť k p. plk. Krnáčoví!*“ Spis nakonec nese 23. 8. 1944 i signování parafou ministra gen. Čatloše, ale k realizaci takto široce pojatého zajateckého statutu tábora nepochybně do vypuknutí Slovenského národního povstání nedošlo, a byl proto

20 VÚA–VHA, f. Sbirka, Spisy zpravodajské, šk. 76, MNO č.j. 144.786 Dôv.II/2-3.1944, č.j. 144.917 Dôv.II/2-3.1944, č.j. 475.219 Dôv.II/9.1944.

21 Velitelem zajateckého tábora měl být důstojník zbraní, dále velitelské družstvo (4 muži), hospodářské družstvo (7 mužů), strážní četa (32 mužů) a tlumočnick, celkem dva důstojníci, tři poddůstojníci z povolání, 11 poddůstojníků mužstva a 29 příslušníků mužstva.

22 V zajateckém táboře měli být internováni jednak všichni vojáci nepřátelských váluvedoucích států, kteří se dostali do moci slovenské armády a byli zadrženi na slovenském území, jednak vojáci těch států, se kterými není Slovensko ve válečném stavu a kteří byli na slovenském území jakýmkoliv způsobem zajištěni. Z tohoto důvodu se evidence zajatců měla provádět podle státní příslušnosti a jejich umístění do zajateckého tábora se mělo oznamovat zpravodajskému oddělení MNO a Slovenskému Červenému kříži.

připravován pouze pro pobyt anglo-amerického leteckého personálu.²³ Základní pokyny z tohoto návrhu při zřizování zajateckého tábora však byly realizovány, o čemž svědčí to, že k provozu zajateckého tábora byl vydán jak *Táborový poriadok pre tábor vojnových zajatcov a internované vojenské osoby*, tak *Denný poriadok* a rovněž *Strážne pravidlá pre vojenský zajatecký tábor v Grinave*.²⁴ V zajateckém táboře v Grinavě se posléze nacházelo celkem 31 amerických vojáků.²⁵

Na závěr nutno učinit poznámku k otázce, která se vine jako červená nit' požadavky slovenských institucí na MNO, tj. k neustále zmiňované dohodě slovenského MNO s německým OKW, resp. jiným německým velitelstvím, o odevzdávání zajatců slovenské armády do německých zajateckých táborů, či k otázce, jak se bude postupovat v případech sestřelených a zajatých sovětských letců. Švédský konzulát v Bratislavě (Švédsko zastupovalo od června 1941 zájmy SSSR na Slovensku) zaslal

23 VÚA–VHA, f. Sbíрка, Spisy zpravodajské, šk. 76, MNO – HVV č.j. 475.378 Dôv.I/2-1.1944. – U parafy podpisu Čatloše je nedopatřením vyznačeno datum 23. 8. 1943.

24 K úkolům strážního zajištění zajateckého tábora náleželo zajistit bezpečnost tábora, zamezit příchodu nepovolaných osob a útěku zajatců a provádět protipožární dozor. Za tím účelem se stavěla stráž (jeden poddůstojník a 5 strážných), vždy jeden strážný měl stanoviště u vchodu do tábora a druhý strážný konal od večerky do budíčku (od 21.00 do 6.00) obchůzku na dvoře tábora. K textu uvedených řádů a pravidel srov. ŠUMICHRAST, P.: Vojenský zajatecký tábor v Grinave (leto 1944). In: *Vojenská história*, roč. 11, 2007, č. 4, s. 168-181.

25 KAŠŠÁK, P. – HRODEGH, M. – SÚDNY, B.: Zajatecký tábor v Grinave. In: *Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV*. Banská Bystrica 2005, s. 252. – Izabela Murínová, která situovala zajatecký tábor do obce Limbach (2 km sev. Grinava), k tomu uvedla: „Na jeho výstavbe sa pracovalo v Limbachu, 24 hodín denne, tri smeny robotníkov. [...] Tábor bol oplotený, ale nebolo ostnatých drôtov. [...] Bola v ňom pekná knižnica anglických kníh, ktoré sa mi podarilo pozbierať v Bratislave. V táboře bolo tenisové ihrisko, ba aj priestor pre futbal, volejbal a iné možnosti športov. Navštevovala som ich každý deň; bola som poverená cenúrou ich pošty a vymieňaním ich dolárov, ktorých mali veľa, za legálnu hodnotu.“ Srov. MURÍN, ref. 9, s. 55 – 56. Peter Kaššák a Marián Hrodegh situovali zajatecký tábor do Grínfeldova mlyna v Grinavě. Srov. KAŠŠÁK, P. – HRODEGH, M.: *Konečná zastávka: Slovensko!* B.m. 2007, s. 116. – Badatel Boris Súdny umísťuje tábor do katastru obce Grinava při cestě z Grinavy na Limbach.

MZV verbální nótu, která se týkala osudu sovětských letců po jejich přírodném zajetí na Slovensku. Přednosta Mračna se při rozhovoru se švédským konzulem bránil, že postup vůči americkým letcům, kteří zůstali na Slovensku jako váleční zajatci, nelze považovat za zvýhodněný přístup v porovnání s tím, že sověšší váleční zajatci byli slovenskou armádou předáváni do německých zajateckých táborů. Podle Mračny se tak stalo v důsledku toho, že slovenská armáda na východní frontě bojovala ve svazku německé armády pod hlavním německým velením a zajatce získala mimo slovenské území.²⁶ Tyto dva momenty v případě amerických letců odpadly, takže američtí zajatci zůstali na Slovensku. Mračna uvedl, že tento postup bude zachován i v případě sovětských vojenských letců zajatých na slovenském území. S tímto stanoviskem předběžně souhlasil ministr vnitra A. Mach jako úřadující předseda vlády a k tomuto stanovisku se 3. srpna 1944 připojilo i MNO s tím, že v případě zajetí sovětských letců se bude řídit ženevskou úmluvou o zacházení s válečnými zajatci.²⁷ Přednosta justiční správy MNO pplk.just. Samuel Korbel se 5. srpna 1944 pro MV rovněž vyjádřil v tom smyslu, že žádná dohoda ohledně odevzdávání ruských (rozuměj sovětských) zajatců německé branné moci nebyla uzavřena, „*keď na východnej fronte boli nejakí zajatci odovzdání nemeckej brannej moci, stalo sa to len v dôsledku tamojších pomerov a preto, že naša armáda bojovala v kompaktnom bojovom celku s nemeckou armádou. Inak nemecká branná moc nemá žiaden medzinárodnoprávny nárok proti nám na odovzdávanie ruských zajatcov.*“²⁸ Nabízí se neodbytně otázka, proč tento principiální a kategorický postoj nezaujalo velení slovenské armády v letech 1941 – 1942, v období tak kritickém pro životy tisíců sovětských válečných zajatců.

26 Mračnovi bylo nepochybně známo, že mezi MNO a německým velením k uzavření dohody o odevzdávání válečných zajatců nikdy nedošlo. MNO oficiálně 10. listopadu 1943 MZV oznámilo, že „*medzi MNO a nemeckou armádou praktikovala sa zásada jednostranným nariadením nem. voj. velenia o bezvýhradnom vydávaní vlastných vojnových zajatcov získaných v boji preto, že slovenské jednotky bojujú v rámci vyšších nemeckých jednotiek.*“ SNA, f. ÚPV 1938 – 1945, šk. 32/A, fasc. 101-2A-019, MNO č.j. 272.870 Dôv.I/1.1943.

27 VÚA–VHA, f. Sbírka, šk. 8, MNO č.j. 474.331 Dôv.I/1.oddel.1944.

28 VHA, f. MNO, Spisy důverné, 1944, šk. 499, MNO č.j. 474.135 Dôv.I/7.1944.

Summary

Air battles between American and German units became more frequent over Slovakia from June until August 1944. Many US planes were shot down and many of US airmen who parachuted out of their disabled planes were captured on the ground. They have remained in Slovakia as prisoners. POW camp was established in the village called Grinava near Pezinok, on the Western part of Slovakia, in August 1944 in accordance with Geneva Conventions concerning the treatment of POW after approval of Slovak government. Officer of the infantry Ján Šavel was appointed the leader of the camp. Final number of the prisoners in the camp claimed to 31 men by the end of summer 1944.

Autor:

JUDr. Oldřich Pejs

Kafkova 53

Praha 6, Česká republika

Posudzovateľ:

PhDr. Igor Baka, PhD.

Vojenský historický ústav

Bratislava